

ŠOLSKI PRIJATEL.

Izhaja vsak torek na pol poli in velja na leto 2 fl. 12 kr. po pošti, 1 fl. 36 kr. brez pošte.

Číslo 39. V torek 26. septembra 1854. III. tečaj.

Pogovor štirih fantičev po skušnji.

Jurček. O hvala Bogu, da je vunder šola enkrat nehala! Zdaj hočem zopet biti židane volje. Skakal, vriskal in igral se bom, da se mi bo serce smejalo.

Janezik. Ravno si mi iz jezika vzel, kar sem jaz hotel povedati. Veš kaj, ljubi Jurček, vsak dan se bova na našem vertu izgrala.

Andrejček. Pojta, pojta šalobardeža! kaj mi pomaga, če tudi nekatere dni nimam nič s šolo opraviti, ko bom pa moral zopet po tem v šoli hlače tergati in prah požirati, učenik bodo vedno godernali in včasih bo še clo šiba pela.

Tonček. Zakaj bi si pač zavolj tega glavo belil!?

Jurček. Tako ja! Saj imamo 60 svobodnih dni, se bomo saj naigrali!

Janezik. Pa se v šoli tudi lepe reči učimo!

Tonček. Mislim da. Kako je lepo, če več zastopim od drugih nesrečnih ljudi, ki niso imeli priložnosti v šolo hoditi; kako se mi dobro zdi, če v nekih trenutkih kot modroznanec pismo spišem, kot kupec naglo računim, ali kaj od zemljopisa in dogodivščine govoriti vem.

Andrejček. Kaj bom nek take reči potreboval, kakor verozakon, lepopisje, računenje in dogodivščino? To so le sleparije!

Tonček. Kako moreš tako bezumno govoriti! Vsak še tako neotesan človek previdi to korist. Ali ni verozakon izvir vsega časnega in večnega blagostaja? alj branje ni nar pripravišči, se iz bukev lepih vednost učiti?

Jurček. Kako potrebno je pisanje, če se hočemo s drugimi, od nas dalječ prebivajočimi ljudmi pogovarjati, ali pa to ali drugo reč zaznamovati, ktere si v glavi obderžati ne moremo.

Janežik. Pa tudi računenje nam veliko veliko koristi, posebno pri kupčii.

Tonček. In druge lepe vednosti, kterih se v šoli učimo, bodo nam v poznejših letih potrebne.

Andrejček. Pa vunder od šole in vsih teh reči ne bom živ! Če bi le mogel kak tkalec, krojač, čevljar, zidar, lovec ali uradnik postati, in si svoj kruh pridobiti.

Tonček. Potem takem bi pa le za svoje truplo skerbel, in zastran duhovitnega izobraženja ti bi bilo malo mar! — Alj ne veš, da ako hočeš umen uradnik, zidar ali pa kaj drugega biti, da se moraš na vse to že v šoli pripravljati? — Pa saj tudi ne bi bil veliko boljši od živali, ker tudi te si vedó živež poiskati, in kakih modrih rokodelcov ne najdemo med živalmi?

Jurček. Imaš prav Tonček! kako moramo občudovati sviloprejke in pajke!

Janežik. In kaki umetniki v zidanju so ptice, ktere iz slamic, maha in blata tako prečudno svoje gnjezda sôstavljajo!

Tonček. Alj ste že vidili ježa, kako o času nevarnosti svojo glavo pod terne stisne, in se v podobo krogle preoberne?

Andrejček. Jaz sem pred eno uro v lesu enega najšel.

Janežik. In koliko smo se v šoli od slona, velbljuda in daberja učili. Res se mora človek čuditi nad božjo vsega-mogočnostjo!

Tonček. Ja še psi nam toliko koristijo; obvarujejo hišo, blago in naše pota, so nam mesto poslov, in znajo vsake baže burk.

Jurček. In naš kanarček vse posnema, kar se mu je pred žvižgalo.

Andrejček. Tako ptico bi hotel jaz imeti; to bi bilo veselje za-me!

Tonček. Če te že urnost take ptice zveseli, kaj bi se ti boljše ne zdelo, če bi bil sam tako priden in uren, in bi se saj ne pustil od žival prekositi! Kaj ni človek čez živali

postavljen? Alj nima neumerjčega duha, in alj ni njegova dolžnost ga izuriti, in se ljubega Boga iz svetega pisma in njegovih prečudnih del kot vsegamogočnega, modrega in dobrega očeta poznovati učiti?

Janežik. In kdor se že v mladosti pridno ne uči in rad ne moli, ne bo nikdar človeštvu in vladi koristen državlján postal; in kdor donášnega dne pisati, brati in računiti ne zna, mu bode prej ali poznej potreba beraško palico v roko vzeti.

Andrejček. Koga? beraško palico! Če le dovelj denarja imam, se mi bo vedno dobro godilo, in moj oča niso brez krajcarjev.

Tonček. Ti si pač hišo na močevino zidaš! Blago in denar se ti lahko vzameta in hiša zna pogoreti. — Jaz sem včeraj v novicah od dveh fantičev bral, od katerih je bil prvi od silno bogatih starišev, in se ni hotel nič učiti, ker se je zanesel —

Jurček in Janežik. Na premoženje.

Tonček. Pa kaj se je dogodilo; njegov oča so postali nesrečni, požar je pobral hišo, toča je na polju vse pobila, in ker so se tudi pravdali, je šlo kmalo vse po vodi, in sinček je moral beračiti.

Andrejček in Jurček. In kaka se je drugemu godila?

Tonček. K drugemu pa so oča djali: Od hiše nimaš kaj upati, sam vidiš, da vas komaj preživim. Hodil boš v šolo, in se v tem izuril, kar se v življenju potrebuje. In res, sinček je šole srečno doversil, in grajšak so ga vzeli na svoj grad v pisarnico, kjer se je veliko naučil, in potem c. k. uradnik postal.

Janežik. Zdaj vidiš, da se na denar ne moremo zanašati, marveč se le kaj lepega in koristnega učiti.

Jurček. Ja, to je pravo blago, kterega nam nihče vzeti ne more, in ki bo za nami sledilo še unkraj groba.

Andrejček. Resnica, gola resnica je, kar smo se pogovarjali; mi ne kaže drugač, kot prihodnje leto pridno v šolo hoditi, in se dobro učiti. Pa moji prijatelji, to bom vas prosil, da mi bote to ali drugo težjo reč razjasnili, ker ves uk je zastonj, če se vsega ne zastopi, kar se bere.

Prijatelji. Iz serca radi, kolikorkrat boš le hotel; veselilo bo nas slišati, da se marljivo v šoli obnašaš, in se tako vedeš, kakor se pravemu kristjanskemu učencu spodobi! S Bogom!

Jožef Eržen.

Mati.

Ni najti materi slajšega veselja,
kakor če jo nje otroci ljubijo.

Kdo me v zibeljko položi? Kdo mi da jesti, kdo piti?

Moja mati.

Ko zadremljem, kdo pri zibeljki sedi, da se ne zvernem?

Moja mati.

Kadar spregledam, kdo se berš k meni pripogne in milo prepeva?

Moja mati.

Kdo se razveseli, kedar terdnejši postajam in že kako besedico spregovorim? Kdo me uči na nogicah stati, kdo me uči prestopati in skerbi, da ne padem?

Moja mati.

Kdo me s lepimi nauki k lepemu zadržanju napeljuje? Kdo me uči brumno živeti in rokice proti nebesam povzdigovati.

Moja mati.

Kdo si prizadeva me razveseliti? Kdo mi o Božiču mile jaslice in svetlo okinčano smrekico v kotu postavi?

Moja mati.

In kadar se po šoli pri kaki pripuščeni igri veselo obnašam, kako milo se po meni ozirate

ljuba mati!

Le s čem vas morem razveseliti in vam hvaležen biti?! Pokoren v vseh rečeh vam čem ostati in le dobro storiti,

ljuba mati!

Kedar večí zrastem, o naj bo moje prvo, kako bi vas skerbi rešel, in vam mirno življenje pripravi,

moja mati!

Če vas božja roka skoz bolezen v posteljo položi, čem pri vaši postelji stati in vse storiti, kar vam dopade in čas prikrajša,

mila mati.

Kadar se pa postarali bote, hočem vam za palico biti, kar je moja dolžnost, ne, ne, nehvaležen nikdar ne bom,
draga mati!
T. Dernač.

Listonoša.

* *Od Horvatske meje.* Veliko, veliko se je že pisalo o tem, kaj in kako bi se učilo v ljudskih šolah, da bi učencom koristile šole, in nje že na tem in unem svetu storile srečne. Dobrih svetov smo že brali veliko, pa žalibože! nekteri gg. učitelji še zmirom ostanejo pri stari globoko vkoreninjeni navadi svoji, in terpinčijo otroke z rečmi, ki za življenje nobenega haska nimajo. Reveži se mučé n. p. z nemško slovnico, pa poleg vsega truda je uspeh le majhen, in za kratek čas, ker um malo ali nič ne vé od tega, kar usta glojejo. Pri skušnjah sem čul dekleta prav gladko imenovati „nemške Redetheile itd.“ in milo mi je bilo pri sercu mislečemu na okolšine in razmere njih prihodnega življenja. Kmetičko dekletke zapusti šolo in kmalo vseh 10 redetheilov po zraku zgine, kakor zutrajna slana iz gorkega gnoja; čas je potratan in zgubljen, v katerem se njih je težavno naučila, in se ne povrati več, kar koristnejšega se naučiti. Izšolana deklica pojde na pašo, in v poletnem času je večidel nje družba neumna živina, pri kateri nji slovnica nič ne pomaga. Ako bi se pa mesto slovnice naučila lepih popevk, bi prepevala slovenska devojka, za petje že rojena, da bi njo lahko poslušal, in čas bi nji bil kratek, in znala bi se tudi ovarovati taistih pregreh, ki so mnogokrat med pastiri vdomačene. — Po zimi je hlev, kamor se bo sprehajala in dvorila svoje poletne spremivavce; kuhinja je nje rokodelnica in nova učilnica; vreteno in kolovrat njeno orodje, s katerim se bo branila sromaštvu in lenobi, in vojskovala za hišni blagostaj. Odrašena se moži in gospodari za se; postane mati in bo zibala svoje dete, in ga, kakor hitro marni, „sv. Oče naš,“ in druge pobožne molitve učila le po slovenskem. Knjige bo redkoma in večidelj le po nedeljah in praznikih prebiral, pa še to po moji skušnji samo molitvene in druge pobožne. Od slovnice,

posebno od „nemške“ pa ne bode skozi celi čas nje življenja ne duha ne sluha. Kakor kmetice slovenske bodo težavno nje okolšine kda take, da bi se s terdimi nemci pečala. Ali ni taka, dragi gg. učitelji v življenju? kdo zamore tajiti to, kar nam tak glasno oznanuje skušnja vsakdajna?

Kar sem tukaj rekel od deklet, velja večidel tudi od dečakov. Le malo jih je, ktere osoda zatira v ptuje kraje in dežele, in je sili se učiti jezika ptujega. Za voljo tih malih žertvovati omiko večega dela, ne bode nihče umen spoznal za dobro. Kdo sam rad in vedoma zaverže forint, da vlovi krajcar? Ako je fant v slovenskih predmetih dobro podučen in dobre glave, kmalo se tudi nauči ptujega jezika, ako okolšine od njega tirjajo to. Za izgled nam so slovenski vojaki, ki na Laško pridejo. — Od znanega se napreduje k neznanemu. —

Se li da v ljudskih šolah naučiti jezik nemški? Skušnja svedoči, da ne. Ako bi se ga nekteri dobro obdarjeni otroci naučili, tako so to posebnice, in posebnice ne veljajo za pravila. Samo nektre besede znati po nemško zakrožiti, ne pomaga nič, včasi še — škodi. Nekteri, ki so se bahali, da znajo nemški, so si s svojo nemšino že tudi sprosili tepenja. Pokvaritelji in polovičnarji se nigdar terpeti ne morejo, zakaj bi se pa delali v tem, kar jezik zadene.

Že prosto ljudstvo spozna potrebo, da mu podučenje le v narodnem jeziku zamore koristiti, ne pa v ptujem. Pri izpraševanju keršanskega nauka mi je letos neveden fant na moje prašanje: „Kaj si ne v šolo hodil,“ odgovoril: „Sem hodil, pa tu smo se vse po — nemško učili, in kar sem se tu naučil, sem že tudi davno pozabil. Zdaj je bolj pametno, da se tudi slovensko učijo.“ Resnične besede kmetičkega fanta! Ako ne omikan dečak tako misli in govori, kako je le mogoče, da omikani ne morejo zapopasti te resnice?

Da poduk le v domačem jeziku koristi, od tega se vsako nedeljo tudi v cerkvi lahko prepričamo. Mladina, ki se je slovensko že učila, ima pri sv. maši knjige in v jih bere. Bolj odrašeni pa, katerim se slovenske knjige kitajske zdevajo, stojč kakor štori ali se okoli ozirajo. Ali ni taka?

Krive misli so tisti, ki terdijo, da ljudstvu ni mar za jezik domači. Pa ne je taka. Če pokažeš možu kaki napis ali pismice, ki ga zadeva, bo prvo prašanje: „Je li slovensko?“ Na odgovor da ne, si globoko zdehne in z glavo skima. Kaj takega sem slišal velikobart.

Še nekaj. Nek medar (Lebzelter) na slovenskem v mestu B je na svoje kruhove medene podobšine deval nemške napise. Slovenci so jih gledali, pa kupovali ne. Zdaj pa si omisli napise slovenske, in glej! pipali so se po jih. „To bo doma moj Tonček ali Jožek bral,“ se nekteri djali. — Živa priča, da kar je narodno, se dopade narodu.

Nevem, kaj bi na to rekel, da še se semterje najdejo v šolah samo nemški evangelji? Zato čuda ni, da veliko staršev malo porajta na šole terdeči: „Moj fant že dolgo v šolo hodi, pa se nič ne nauči, najnč evangelja nam ne vé povedati.“ Kako pa ga hoče siroče povedati, ker neumi, kar bere?

Ker ravno od sv. evangelja govorim, še nekaj od gosp. Stojan-ovih evangelijskih knjig. Za res so zlate knjige! pa škoda, da so v starem pravopisu tiskane. Pisatelj tih verstic bi jih že veliko bil razpravil med ljudstvom, ako bi novi pravopis imele, in to za voljo sloge, da se ne muči narod s pravopisi vseh sort.

Tudi ta napaka se še najde v nekterih krajih našega slovenskega, da otroci, ako srečajo kakega suknjača, ga po nemški pozdravljajo: „Gelobt sei Jesus Christus“ mesto s slovenskim: „Hvalen bodi Jezus Kristus,“ in več kaj takega. Kaj bi svet rekel, ako bi Nemci ali Francozi učili svoje otroke pozdravljati v ptujem jeziku, kateri jim ni znan? Ali jih nebi vse zasmehovalo? Kaj bolšega tudi mi ne moremo pričakovati. Mi se tako radi v ostalih rečeh po izgledu ptujcev ravnamo, zakaj pa tudi ne u tem, kar dotiče narodnost in ljubezen do domovine naše.

Taj sostavek prebiravši si bo lahko marsikteri mislil: „To je pa eden, ki bi rad požerl vse, kar ni slovenskega.“ Ne tako naglo ljubi štioče! sodi po malem. Tudi jaz čislam ptuje jezike (pa materni mi je nar ljubši), in dobro mi je znan pre-

govor: „Kolikor jezikov znaš, za toliko človekov veljaš,“ in 16 let sem se učil nemškega, pa očitno rečem, da še mi v-časih spodleti. — Ni moj namen čertiti taistih, ki ptuje je-zike govorijo — časti so vredni — ampak pokazati, kar jih je veliko bolje že pred menoj storilo, kako se gledé na pri-hodne potrebe in okolšine v ljudskih šolah otroci imajo učiti, da njim šole koristijo, in se čas, ki v šolo hodijo, ne potrata. Slobodno pa bi skoro rekel, da v pretečeni dobi, kjer so še šolske vrata zaperte bile slovensini, so otroci iz šole stopiv-ši, kader so več let po šolskih klopih hlače tergali, razvun malo branja znali toliko, kakor da bi nabili šole vidili; dobička za vsakdajno življenje niso imeli. J. T.

Drobtinčice.

* V Kočevji je trivialna šola po zaukazu vis. c. k. dežel-nega poglavarstva povzdignjena k poglavitni šoli s 3 razredi. Tudi služba za tretji razred s 400 fl. se je že oglasila.

* Pripraviška šola v Ljubljani bo menda zaspala! (?) — Prav pametna bi bila, potem taistih (?) 200 najnišev Idriški poglavitni šoli za nje trud s 20mi pripravniki prikloniti. — V Celovcu število pripravnikov vedno naraša, v Ljubljani se zmanjšuje, čudno in žalostno!! Pomagaj, kdor bi pomagati mogel, pomagati imel!

Društvo sv. Mohora.

Blaga misel, da če društvo sv. Mohora izdajati „Zbirko slovenskih govorov“ gotovo vstreže vsem slovencom, du-hovnim gospodom in ljudstvu. — Tu imenujem moža, ki kakor dober in izversten pridigar — hvala, komur hvala gré — dalé okoli slovi, in kateri bi s svojimi spisi bil močna podpora začetega trudapolnega predvzetja. Taj mož je visoko častiti gosp. — Franc Cvetko — okrožni dehant (Kreisdehant) v Lu-tomeru. Od njega je znano, da spisuje vse svoje ogovore, in to več — 40 let. Oh koliki zaklad! Tudi je že od neka-daj znan, kakor dober slovenski jezikoslovec. Zdaj zadosti.

J. T.